

Stanisław Kamiński, *Filozofia i metoda. Studia z dziejów metod filozofowania*, (Pisma wybrane, t. II), Lublin: TN KUL 1993, ss. 215.

Filozofia i metoda to kolejna pozycja w serii Pism wybranych S. Kamińskiego. Oprócz tego tomu dotychczas ukazały się następujące zbiory artykułów: *Jak filozofować? Studia z metodologii filozofii klasycznej*, (Pisma wybrane, t. I), Lublin 1989; *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*, (Pisma wybrane, t. IV), Lublin 1992; *Metoda i język. Studia z semiotyki i metodologii nauk*, (Pisma wybrane, t. III), Lublin 1994.

Książka *Filozofia i metoda* dopełnia pracę *Jak filozofować?* Omawia ujęcia metody filozofii historycznie i encyklopedycznie, w ramach różnych kierunków i u różnych autorów, podczas gdy *Jak filozofować?* koncentruje się na problematyce metodologicznej w ujęciu filozofii klasycznej (za klasyków uważa się tu Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu). Prezentowany obecnie zbiór nie zawiera wszystkich artykułów S. Kamińskiego dotyczących problematyki metod filozoficznych. Teksty *Jak filozofowano?* oraz *Próba typologii metod filozofowania* zamieszczone są w I tomie Pism, ponieważ Autor rozpoczynając w 1982 r. przygotowanie do druku zbioru *Jak filozofować?* nie planował wydania go jako części serii, w której znalazłby się tom poświęcony metodom filozoficznym. Obok wymienionych pozycji do istotnego dorobku metafizycznego S. Kamińskiego należy ostatnio powtórnie wydany wspólnie z M. A. Krąpcem tom *Z teorii i metodologii metafizyki*, Lublin (1962) 1992.

Na *Filozofię i metodę* składa się 9 artykułów, które ukazały się drukiem w latach 1966-1979. Czas ich powstania należy brać pod uwagę szczególnie przy lekturze tekstów relacjonujących aktualny (w tamtym okresie) stan badań dotyczący pewnej problematyki, np. filozofii analitycznej czy strukturalizmu. Kolejność artykułów nie pokrywa się z chronologią ich powstania i pierwszego wydania, lecz wyznaczona jest treściowo. Uporządkowane są od najbardziej ogólnych, historycznie szeroko ujmujących problematykę metod filozoficznych, do wąskich i szczegółowych, koncentrujących się na jednym autorze. Dotyczą zagadnień, które znajdowały się w centrum zainteresowań S. Kamińskiego.

Artykuł *Metody filozofowania do XX wieku. Przegląd ogólny* (1977 – s. 7-40) wprowadza historycznie w metody filozofowania, poczynając od jońskich filozofów przyrody, poprzez filozofów starożytnych, formułujących klasyczną koncepcję filozofii, filozofów średniowiecznych, nowożytnych – aż do autorów XIX-wiecznych: neoscholastyków F. Brentana i W. Diltheya. Autor chce uchwycić genetyczne więzi między kolejnymi koncepcjami filozofii i sposobami filozofowania oraz ich wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania. Metody filozofowania charakteryzuje za pomocą stałych czynników, determinujących każdą metodę filozofii. Zalicza do nich stosunek filozofii do nauk szczegółowych; rozstrzygnięcie, które dyscypliny czy działy filozofii uważa się za podstawowe oraz jakie relacje między nimi zachodzą; przedmiot, punkt wyjścia i zadanie, jakie stawia sobie dana filozofia, a także to, jakie czynności oraz ich układy są w niej preferowane. Końcowa partia artykułu zawiera zarys typologii metod filozofowania. Szersze omówienie tej typologii znajduje się we wspomnianej pracy *Próba typologii metod filozofowania*.

Obszerny tekst *Metody współczesnej metafizyki* (s. 41-122) pierwotnie drukowany był w dwóch częściach w odstępie 11 lat (I część – 1967; II część – 1978). Tutaj zostały one połączone w jedną rozprawę, tak jak były przez S. Kamińskiego pomyślane. Planował on także napisanie części trzeciej, prezentującej metafizykę tworzoną metodami refleksyjnymi (tzw. tomizm transcendentalizujący), która jednak nie powstała. *Metody* uzupełniają poprzedni artykuł o metody filozofii w XX w. Zawężają pole zainteresowań do metafizyki jako podstawowego, pełniącego liczne i ważne funkcje poznawcze oraz pozapoznawcze działu filozofii. Ograniczenie jest jednak tylko pozorne, gdyż pojęcie metafizyki, którym posługuje się S. Kamiński, jest bardzo szerokie. „Metafizyką zowie się więc w niniejszym artykule zarówno klasyczną metafizykę, jak i to, co pełni zastępczo jej funkcje, a nawet również to, co realizuje podobną jak ona rolę” (s. 45). Do metafizyki w tym sensie zalicza S. Kamiński teorię bytu, wszelkie teorie fundamentalnej rzeczywistości, teorie przedmiotów, czyli ontologie, ale także teorie poznania ludzkiego, o ile traktuje się je jako najbardziej podstawowy element rzeczywistości, oraz teorie języka.

Metody współczesnej metafizyki są encyklopedyczną charakterystyką sposobów uprawiania metafizyki dokonaną według głównych szkół filozoficznych, wprowadzającą we współczesną myśl metafizyczną. Autor omawia tu filozofię intuicyjno-scjentystyczną, filozofię analityczną, fenomenologię i egzystencjalizm oraz filozofię perypatetycką, czyniąc zastrzeżenie, że wyróżnienie zasadniczych prądów w uprawianiu metafizyki zawsze jest w pewnym stopniu arbitralne i sztuczne oraz ogólnikowe i upraszczające. Kopalnią wiadomości historycznych i rzeczowych jest część artykułu poświęcona rozwojowi filozofii perypatetyckiej, zaopatrzona w bardzo rozbudowane przypisy bibliograficzne.

Odczyt *Współczesne metody metafizyki* (1967 – s. 123-131) stanowi częściowo streszczenie i syntetyczne uzupełnienie tekstu poprzedniego. Jest systematyczną i unifikującą prezentacją współczesnej metafizyki „jako zjawiska na tyle jednolitego, aby dało się potem dokonać typologii jej metod” (s. 124). Podobnie jak *Metody współczesnej metafizyki*, tekst ten przyjmuje szerokie pojęcie metafizyki. Metodę metafizyki wyznaczają, według S. Kamińskiego, przede wszystkim obrany punkt wyjścia oraz postawione metafizykowaniu zadanie. Na punkt wyjścia składają się elementy przedmiotowe (dziedzina, której dotyczy metafizykowanie w początkowym stadium) oraz instrumentalne (środki, za pomocą których uprawia się metafizykę, głównie jakie wstępne dane – założenia o przedmiocie są do przyjęcia oraz jakie władze ludzkie są adekwatne lub pełnią główną rolę w metafizykowaniu). Zadanie metafizykowania wskazuje się określając, jaką powinno ono pełnić funkcję. Chociaż rezultat metafizykowania można zaplanować bardziej minimalistycznie lub bardziej maksymalistycznie, historia kultury poucza o tym, że człowiek potrzebuje wiedzy maksymalistycznej na temat ludzkiego życia i świata, której metafizyka minimalistyczna nie jest w stanie zapewnić. Historia notuje znamienne zjawisko cykliczności w nakreślaniu zadań metafizyki: okresy minimalizmu i maksymalizmu następowały kolejno po sobie. Świadczy to o trudnościach zarówno maksymalizmu, jak i minimalizmu. Warto zwrócić na to uwagę w kontekście wyraźnie minimalistycznych, relatywistycznych i sceptycznych tendencji współczesnej filozofii.

Artykuł *Argumentacja filozoficzna w ujęciu analityków* (s. 133-149) dopełnia omówienie filozofii analitycznej podane w punkcie 3 *Współczesnych metod metafizyki*. Czytając ten tekst, należy pamiętać, że jego pierwodruk miał miejsce w 1969 r., tzw.

filozofia analityczna zaś jest ciągle żywotnym kierunkiem, zmieniającym się i rozwijającym. Autor prezentuje teorię argumentacji filozoficznej analityków, osadzając ją w kontekście problematyki odrębności i autonomiczności poznania filozoficznego. Wyeksponowanie specyficzności argumentacji filozoficznej analityków, zawierające elementy krytyki tych koncepcji, poprzedzone jest krótką charakterystyką filozofii analitycznej i argumentacji w ogóle. Specyficzność tę upatruje Autor w: 1) niesprowadzalności podstaw argumentacji filozoficznej wyłącznie do zasad logiki formalnej, 2) zbyt, według niego, jednostronnym powiązaniu i uzależnieniu argumentacji filozoficznej od natury i postawy odbiorcy, 3) położeniu nacisku raczej na argumentację negatywną niż pozytywną, 4) eliminowaniu przez pojęcie asercji (zgody, uznania) tezy jej prawdziwości, 5) wskazaniu jako wstępnej operacji argumentacyjnej kontekstowego wyjaśniania sensu wyrażenia (w celu doprowadzenia do jednoznaczności i konsekwentności wypowiedzi), 6) przyjęciu, że najbardziej znamienne dla argumentacji filozoficznej jest redukcja do absurdu i *argumentum ad hominem*, 7) przyjęciu bliżej nieokreślonego lub ciasnego pojęcia filozofii. Charakterystykę argumentacji filozoficznej analityków dopełnia S. Kamiński próbą określenia roli argumentacji filozoficznej w metafizyce i w etyce.

Artykuł *O logice jako narzędziu filozoficznym u B. Russella* (1972 – s. 151-158) prezentuje ujęcie metody filozofii występujące u jednego z inicjatorów brytyjskiej wersji szkoły analitycznej – B. Russella. S. Kamiński osadza próby Russella formalizacji filozofii w historyczno-problemowym kontekście rozwoju nauk formalnych, począwszy od połowy XIX w. Wskazuje, że Russell, przeprowadzając analizę logiczną struktury języka za pomocą reguł opartych na odpowiednio rozbudowanej i przystosowanej logice matematycznej, próbował ustalić właściwy sens problemów filozoficznych i w ten sposób je rozwiązać (głównie problem ontycznej struktury świata, stosunku logiki do ontologii). Autor docenia wartość pomysłu traktowania logiki jako narzędzia filozofowania, uznając go za typ uprawnionej argumentacji filozoficznej, mimo krytyki stanowiska Russella przeprowadzonej przez przedstawicieli tzw. filozofii oksfordzkiej, w rezultacie której można mówić o fiasku idei jednoznacznego i adekwatnego przyporządkowania sobie wzajemnie języka analitycznego oraz fragmentów rzeczywistości.

W artykule pt. *Lukasiewiczza koncepcja metody filozofii* (1979 – s. 159-165) Autor omawia dwie metody filozofowania (i filozofii), które pochodzą od Łukasiewicza: metodę powstałą w wyniku zastosowania odpowiednio zmodyfikowanej analizy pojęciowej (analizy i konstrukcji fundamentalnych pojęć filozoficznych) do rozwiązywania zagadnienia przyczynowości oraz metodę-program odnowienia filozofii za pomocą logistyki, w wyniku której filozofia staje się typem teorii empirycznej poddanej aksjomatyzacji. Metoda aksjomatyzacji nie może, według S. Kamińskiego, stanowić ideału uprawiania filozofii, ponieważ przy realizacji tego programu pojawiają się poważne trudności, m.in. problem dostatecznego i adekwatnego scharakteryzowania fundamentalnych pojęć filozoficznych przez układ aksjomatów, zasadnicza niezupełność założeń w bogatych teoriach, niemożliwość aksjomatyzacji fragmentów filozofii bez akceptacji licznych założeń metafizyki ogólnej. Czysto zakresowa logika nie wystarcza do rekonstrukcji myślenia typowego dla filozofii – stanowisko to jest charakterystyczne dla Kamińskiego z późniejszego okresu badań. Problemowi zastosowania logiki do filozofii poświęcone są również artykuły zamieszczone w *Jak filozofować?: Co daje stosowanie logiki formalnej do metafizyki klasycznej?* oraz *Aksjomatyzowalność klasycznej metafizyki ogólnej*.

Artykuł *O strukturalizmie syntetycznym* (1971 – s. 167-176) szkicuje encyklopedycznie problematykę strukturalizmu. Strukturalizm jest tu określany jako: 1) ruch kulturowy, 2) kierunek w opisowej metodologii uprawiania humanistyki, tzw. strukturalizm metodologiczny, 3) prąd filozoficzny (filozofia strukturalna), który wyrósł na gruncie strukturalizmu metodologicznego (niektórzy zamiast o strukturalizmie filozoficznym jako pewnej odmianie czy kierunku filozoficznym będą mówić o „filozofii przed i po strukturalizmie”). Według S. Kamińskiego filozofia strukturalna stanowi skrajne i często arbitralne przeformułowanie dyrektyw metodologicznych na twierdzenia ontologiczne i teoriopoznawcze. Końcowe partie artykułu poświęcone są filozoficznym implikacjom strukturalizmu. Autor zarzuca strukturalizmowi antysubstancjalizm i antypersonalizm w uprawianiu humanistyki. Formalizm przyczynia się do przemiany humanistyki w naukę ścisłą (tym samym realizując program jej unaukowania), ale jednocześnie zuboża ją, a nawet deformuje: nie docenia pragmatycznego aspektu języka; lekceważy wyjaśnianie genetyczne i funkcjonalne (głównie w socjologii); ahistoryczne podejście strukturalizmu pociąga za sobą rezygnację z wertykalnej wizji kultury. Artykuł zawiera także krótki zarys historii strukturalizmu.

Kolejne teksty dotyczą myśli filozoficznej w Polsce. Artykuł *Jak pojmują filozofię współcześni filozofowie polscy?* (1966 – s. 177-187) podaje ogólną i systematyzującą, zawierającą elementy normatywne, charakterystykę ujęć filozofii współczesnych filozofów polskich: A. Grzegorzcyka, L. Kołakowskiego, B. Bornsteina, R. Ingardena, B. J. Gaweckiego, T. Czeżowskiego, A. Schaffa, T. Kotarbińskiego, N. Łubnickiego. Autor dokonuje jej z punktu widzenia typologii poznania filozoficznego, mającej u podstaw pojęcie filozofii, które pozwala ująć ją wszechstronnie i w różnych odmianach. Wbrew panującemu w filozofii w ciągu ostatnich lat antyfundamentalistycznemu klimatowi podkreśla funkcjonalne rozumienie filozofii, jej istotną rolę w całokształcie kultury. Uważa jednak, że funkcje pozapoznawcze filozofia może pełnić tylko pod tym warunkiem, że będzie najpierw rzetelną wiedzą teoretyczną. Artykuł *Ku uściśleniu filozofii. Kierunki badań ks. prof. dra Józefa Iwanickiego* (1973 – s. 189-199) prezentuje sylwetkę i metafizyczny dorobek poprzednika S. Kamińskiego w Katedrze Metodologii Nauk KUL, jej twórcę i kierownika oraz jednego z bardziej zasłużonych organizatorów studiów logiczno-metodologicznych w KUL i w ATK w Warszawie.

Teksty zamieszczone w omawianym tomie ujawniają cechy charakterystyczne dla stylu pracy S. Kamińskiego: bogate, erudycyjne osadzenie poszczególnych problemów (przejawiające się m.in. w wyposażaniu artykułów w rozbudowane przypisy bibliograficzne); encyklopedyczne i syntetyczne prezentowanie poglądów poszczególnych filozofów i przedstawianych kierunków filozoficznych (np. prezentacja strukturalizmu); dążenie do szerokich i wszechstronnych ujęć problemów (np. pojęcie metafizyki przyjęte przy omawianiu metod metafizycznych); tendencje systematyzujące, widoczne w postaci typologii stanowiących punkty wyjścia lub punkty dojścia rozważań. Artykuły S. Kamińskiego nie należą do tekstów łatwych. Sprawiają trudności, ponieważ zajmują się trudną „z natury” problematyką, ale także dlatego, że Autor posługuje się licznymi terminami-kategoriami, którym nadaje regulująco specyficzny sens przy zwartej i skrótowej formie wypowiedzi.

Monika Walczak